

BEVINDINGEN DOSSIERONDERZOEK THUISZITTERS 2010

THUISZITTERS, SNELLER TERUG NAAR SCHOOL

Colofon

Opdrachtgever: Ingrado

Financiële steun: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Uitvoering onderzoek: Jan van Eekelen (LoBoRoN)

Redactie: Hans Lanser

Begeleiding: Pieter Schoenmakers (Ingrado)
Marlies Schouten (OCW)
Cynthia van Rijbroek (OCW)
Desirée Kwant (Herstart)
Corine van Helvoirt (WEC-Raad)
Bart van Kessel (Gedragswerk)
Johan Gadella (Onderwijsconsulenten)

Voorwoord

Het is voor kinderen en jongeren zeer belangrijk dat zij onderwijs volgen. Het bepaalt hun kansen op de arbeidsmarkt en hun verdere leven. Verzuim dient dan ook zoveel mogelijk vermeden te worden. De Leerplichtwet geeft aan wat geoorloofd en wat ongeoorloofd is.

Enkele jaren geleden kwamen er signalen dat een vrij grote groep jongeren langer dan enkele weken ongeoorloofd zou verzuimen. Ingrado heeft daarop het initiatief genomen om te onderzoeken wat de omvang van die groep echt is. Inmiddels bestaat daarover duidelijkheid. Het gaat om ongeveer 2.500 leerplichtigen die gemiddeld 6 maanden verzuimen.

De omvang en duur van het verzuim zijn voldoende reden om te bezien of daaraan niet wat gedaan kan worden. Ingrado wil graag weten welke mogelijkheden er voor leerplichtambtenaren zijn om het thuiszitten terug te dringen. Dit geldt vooral wat betreft de duur. Verzuim is soms moeilijk te vermijden, maar dient dan wel zo kort mogelijk te zijn.

Ingrado heeft daarom in afstemming met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap dossiers van 110 thuiszitters laten onderzoeken. Het bleek een ingewikkelde klus. De achtergronden, problemen en aanpakken zijn zeer divers. Het onderzoek heeft evenwel een rijkdom aan gegevens opgeleverd. Op basis daarvan zijn enkele opmerkelijke constatering te doen. Er zijn factoren die in de macht van leerplichtambtenaren liggen om te beïnvloeden.

Voor Ingrado geeft het onderzoek handvatten om de leerplichtambtenaren verder te ondersteunen in hun taakuitoefening. Zij beveelt niet alleen haar eigen achterban aan om kennis te nemen van de bevindingen van het onderzoek, maar ook gemeenten, scholen en ketenpartners. Op die manier kan het verzuim worden teruggedrongen.

Wij zijn Jan van Eekelen zeer erkentelijk voor alle inspanningen om de vele divers samengestelde dossiers vergelijkbaar te maken en tot algemene bevindingen te komen. Bovendien en in het bijzonder spreken wij onze dank uit aan de gemeenten die hun medewerking hebben verleend.

Carry Roozmond
Voorzitter Ingrado
December 2010

Managementsamenvatting

Jaarlijks verzuimt een groep van ongeveer 2.500 jongeren zonder toestemming langer dan een maand van school. Het gaat om gemiddeld één thuiszitter per 6.000 inwoners of één per 1.000 leerplichtigen. De thuiszitters volgen gemiddeld gedurende 6 maanden geen onderwijs. Zo blijkt uit onderzoeken die de afgelopen jaren zijn uitgevoerd.

Ingrado heeft nu onderzoek uitgevoerd naar de factoren die van invloed zijn op dit verzuim, met name de duur ervan. Er is daarbij vooral gekeken naar factoren, waaraan de leerplichtambtenaren iets zou kunnen doen. De bestudering van dossiers van 110 thuiszitters in verschillende gemeenten heeft een rijkdom aan materiaal opgeleverd.

Opmerkelijke bevindingen zijn:

1. Het langdurig verzuim begint in bijna de helft van de gevallen zonder dat er eerdere meldingen van ongeoorloofd verzuim zijn geweest.
2. Het thuiszitten speelt in sterke mate bij jongeren in de leeftijd van 13 jaar, juist vlak na de overstap van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs.
3. Er blijkt sprake te zijn van zeer uiteenlopende problemen bij de thuiszitters. In de meeste gevallen is er sprake van meer problemen tegelijk.
4. Het ontbreekt aan het begin van het traject in de meeste gevallen aan een heldere probleemanalyse.
5. In de helft van gevallen is de casus in het zorg- en adviesteam (ZAT) besproken.
6. Verschillende instanties hebben ieder hun eigen tijd nodig voor analyse en oplossing, de klok tikt ondertussen door.
7. De samenstelling en compleetheid van dossiers wisselt sterk, hetgeen een signaal kan zijn van de onderhavige problematiek. Dit alles maakt het mogelijk moeilijk snel inzicht te krijgen in de voortgang en het dossier over te dragen.

De belangrijkste aanbeveling naar aanleiding van het onderzoek is dat de leerplichtambtenaar nadrukkelijker aandacht aan de regio moet besteden. De verschillen in oorzaken van de problematiek en de betrokkenheid van vele partijen vraagt om een aanpak voor ieder geval afzonderlijk. Daarbij is aandacht voor een snelle probleemanalyse, bespreking in het ZAT en het goed bijhouden van het dossier en bewaking van actiepunten gewenst.

In het bijzonder mag extra aandacht worden besteed aan jongeren die de overstap van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs maken. Een zorgvuldige overdracht is van groot belang, omdat het gevaar van zeer langdurig thuiszitten bij deze categorie het grootst is en tegelijk mogelijk gemakkelijk te voorkomen is.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Managementsamenvatting.....	3
Inhoudsopgave.....	4
1. Inleiding.....	5
2. Thuiszitten; jongeren met zeer verschillende problemen	7
3. Grote verschillen in duur, overstapproblematiek	8
4. Verzuimverleden, voor de helft van de thuiszitters niet	9
5. Aanpak kan nog zoveel beter	10
5.1 Probleemanalyse.....	10
5.2 Bespreking in Zorg- en adviesteam (ZAT)	11
5.3 Proces verbaal.....	12
5.4 Dossiervorming.....	12
6. Nadrukkelijker aandacht voor regie gewenst:aanbevelingen	13

1. Inleiding

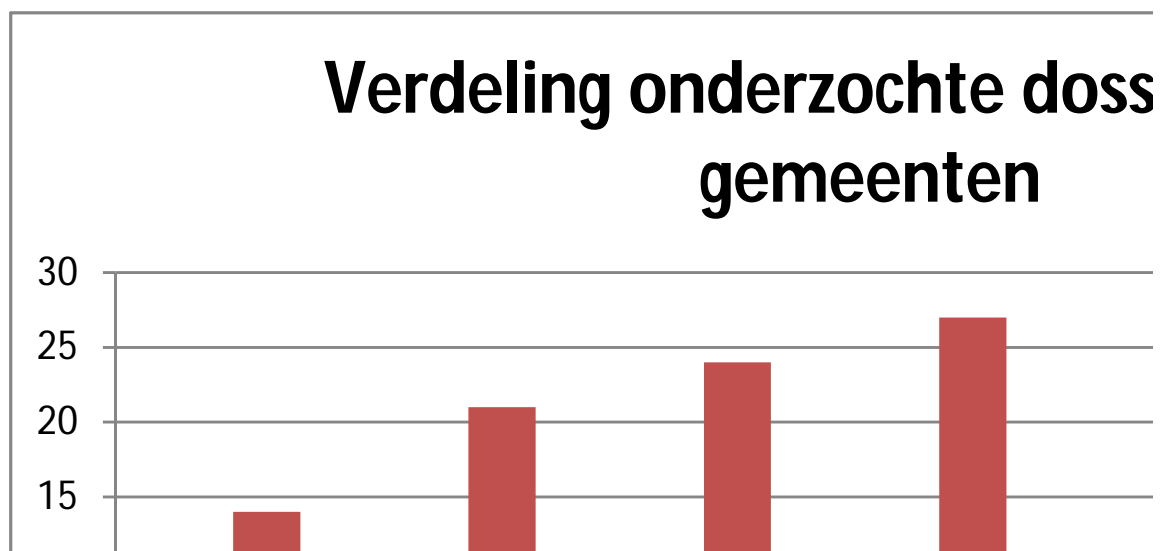
Er is in Nederland een groep leerplichtige jongeren¹ die langer dan een maand zonder toestemming van school verzuimt. Ingrado heeft de afgelopen jaren onderzoek² gedaan naar de omvang daarvan. Het blijkt dat er ongeveer 2.500 van deze zogeheten thuiszitters per jaar zijn. Dit is één thuiszitter per 6.000 inwoners of één per 1.000 leerplichtigen. Iedere dag van het jaar verzuimen 800 tot 1.100 jongeren langdurig ongeoorloofd van school. De komende jaren zal de dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) het aantal thuiszitters blijvend volgen. Dan zal blijken hoe de omvang zich ontwikkelt.

Er zijn geen aanwijzingen dat het aantal thuiszitters direct beïnvloed kan worden. Anders ligt dit voor de verzuimduur. Die is gemiddeld zes maanden. De verschillen in de verzuimperiode tussen thuiszitters zijn echter zeer groot. Dit is aanleiding te vermoeden dat er factoren zijn die van invloed zijn op de duur van het verzuim. Door het opsporen van die factoren kunnen maatregelen getroffen worden om het verzuim zo kort mogelijk te houden.

Ingrado heeft daarom in overleg met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) besloten onderzoek te verrichten naar de duur van het verzuim. Zij heeft zich daarbij vooral gericht op factoren die voor leerplichtambtenaren van belang zijn en door hen beïnvloed kunnen worden. Weliswaar speelt bij de duur van het verzuim de snelheid waarmee scholen, hulpverlenings-, advies- en rechtsprekende organisaties handelen een rol, maar het is aan die organisaties om de wacht- en behandelingsduur tot een minimum te beperken. De leerplichtambtenaren kunnen hen daarop geloofwaardig aanspreken als zij de eigen taak ten volle hebben ingevuld.

De belangrijkste bevindingen van het onderzoek worden hier gepresenteerd. Aanvullende gegevens zijn te vinden in de bijlage.

Het onderzoek bestond uit de bestudering van dossiers van 110 thuiszitters uit 24 gemeenten, representatief voor de gemeenten in Nederland.

¹ Onder jongeren worden ook kinderen verstaan.

² Verslag thuiszittersonderzoek Ingrado 2007-2009 en Thuiszittersonderzoek Ingrado 2008-2009

Thuiszitter

Een thuiszitter is een leerplichtige jongere tussen 5 en 18 jaar die zonder geldige reden (zoals ziekte) meer dan 4 weken verzuimt. Ook jongeren van 16 en 17 jaar die kwalificatieplichtig zijn worden als thuiszitter aangemerkt, als het thuiszitten begonnen is tijdens inschrijving in het voorgezet onderwijs en zij geen werk hebben en op geen enkele manier toewerken om weer naar school te gaan. Degenen die op grond van de Leerplichtwet ontheven zijn van de verplichting tot inschrijven bij een onderwijsinstelling vallen niet onder de definitie.

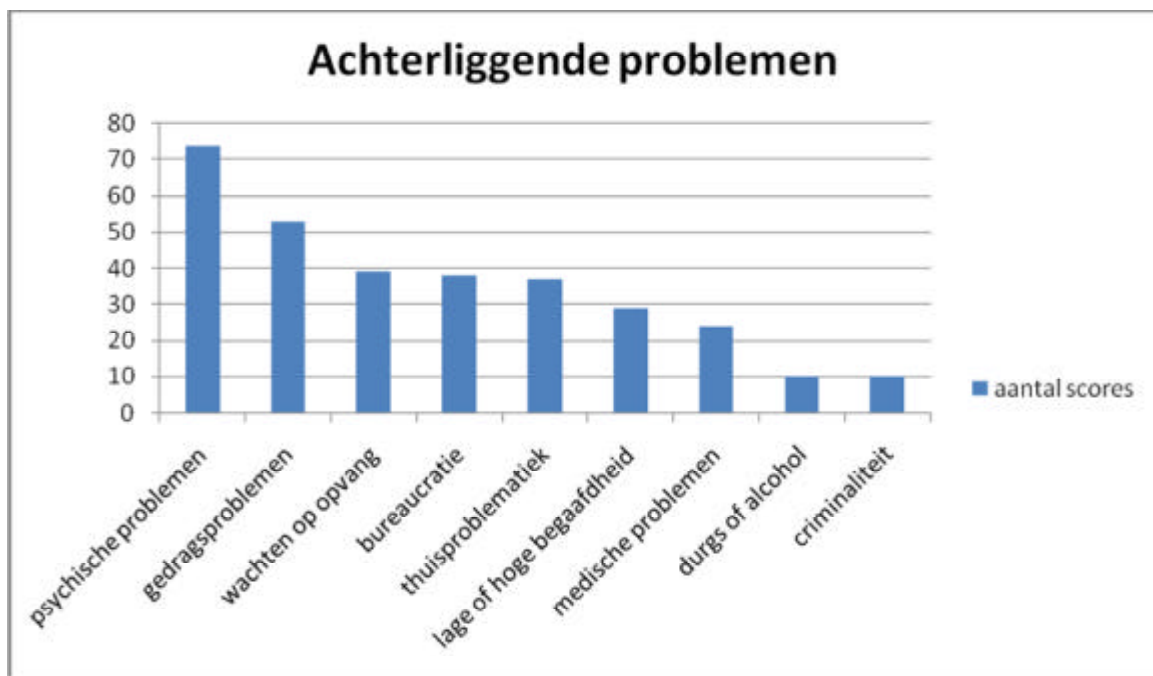
2. Thuiszitten; jongeren met zeer verschillende problemen

De omvang van de groep thuiszitters is ongeveer 2.500 op jaarbasis. Iedere dag van het jaar zitten tussen de 800 en 1.100 jongeren langdurig thuis.

De groep bestaat ongeveer voor twee derde uit jongens en voor een derde uit meiden. Deze verhouding lijkt redelijk constant. Diverse onderzoeken die in de afgelopen jaren zijn uitgevoerd, komen tot min of meer dezelfde verdeling.

De gemiddelde leeftijd van de thuiszitters in het onderzoek is 14,4 jaar. Het merendeel heeft in ieder geval de leeftijd van het voortgezet onderwijs, ruim 86 procent.

De problematiek van de thuiszitters is bijzonder divers. Ieder geval is uniek. In het overgrote deel is er sprake van meer problemen tegelijk. Het onderzoek leert dat er gemiddeld drie problemen per thuiszitter spelen. Slechts 16 procent van de thuiszitters in het onderzoek heeft met één soort problematiek te maken. Dit sluit aan bij de conclusies van eerdere onderzoeken.

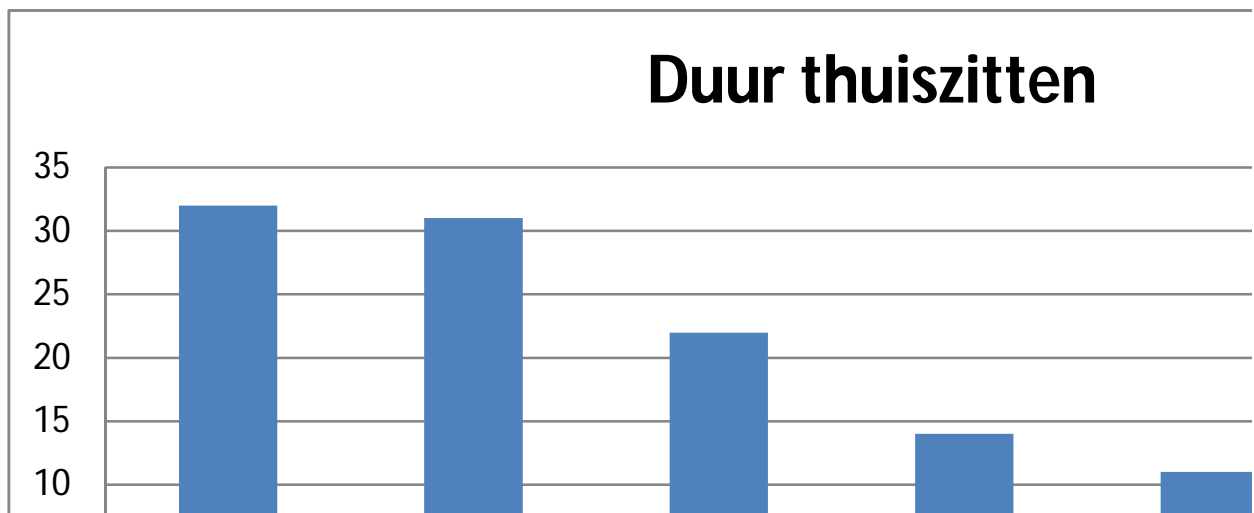
In het onderzoek is geen direct verband vastgesteld tussen één of meer specifieke factoren en de duur van het thuiszitten. Er spelen blijkbaar ook andere zaken een rol.

Eén of meer problemen behoeven niet te leiden tot de lange duur van het verzuim. Vaak speelt de manier waarop jongeren en hun ouders ermee omgaan een rol, alsmede de tijd die verstrijkt als niet direct een passende oplossing wordt aangeboden. Zo kan het gebeuren dat een jongere kampt met psychische of gedragsproblemen, maar dat dat in eerste instantie ontkend wordt door de leerling en zijn ouders. Of er wordt door scholen en hulpverleners gezocht naar een onderwijsoplossing die past bij de capaciteiten van de jongere, maar niet aansluit bij zijn interesses.

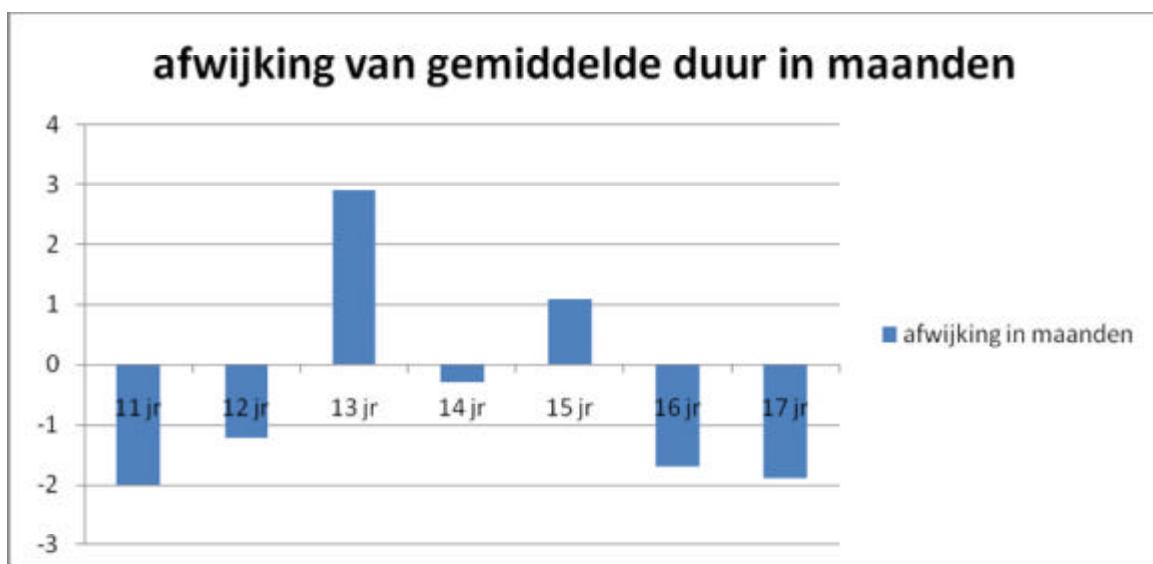
De aanpak vraagt daarom in ieder geval telkens maatwerk en is vanwege de combinatie van problemen vaak complex.

3. Grote verschillen in duur, overstapproblematiek

De jongeren in het onderzoek blijken gemiddeld 6 maanden verzuimd te hebben. De verschillen zijn groot. Zo is van een derde van de thuiszitters de problematiek binnen drie maanden opgelost, 10 procent heeft echter meer dan een jaar nodig om weer onderwijs te gaan volgen.

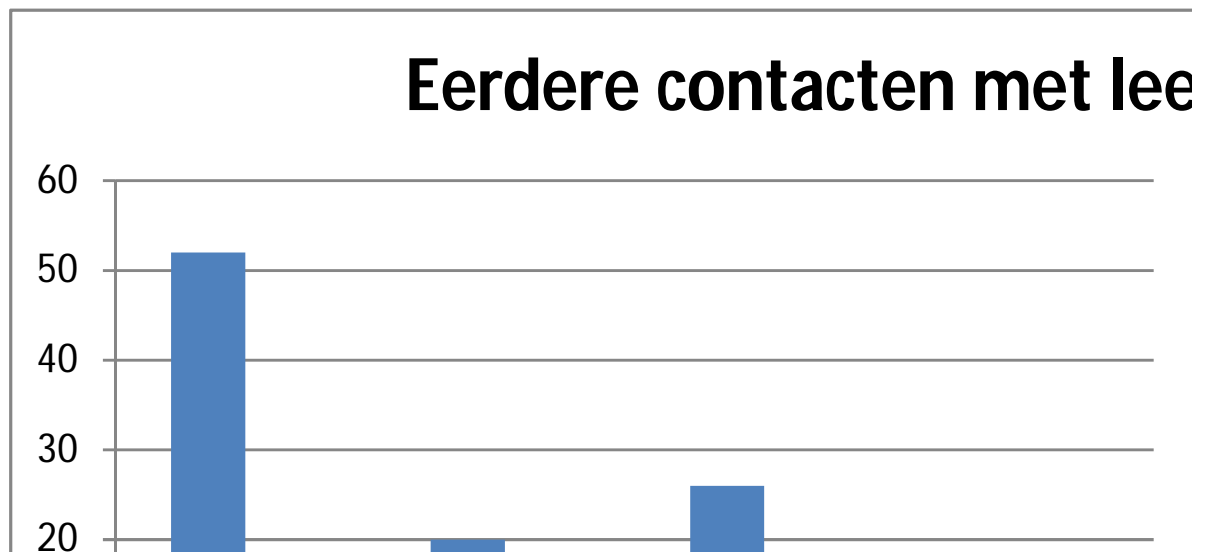

Opvallend is dat de verzuimduur sterk wisselt per leeftijd. De duur van het thuiszitten is voor jongeren in de leeftijd van 13 tot 15 jaar beduidend langer dan voor andere jongeren. De groep van dertienjarigen is een absolute uitschieter. Het gaat hier om jongeren die net de overstap hebben gemaakt van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Deze overstap blijkt soms een moeilijke opgave.

4. Verzuimverleden, voor de helft van de thuiszitters niet

Het onderzoek maakt duidelijk dat 47,2 procent van de onderzochte dossiers van de thuiszitters niet eerder contact heeft gehad met leerplicht. Iets meer dan de helft is al een of meer keer bij leerplicht gemeld voorafgaand aan het thuiszitten. Thuiszitten kan dus voorkomen zonder dat voorafgaand signalen bij leerplicht zijn binnengekomen. Maar tegelijkertijd is er een grote groep die al eens met leerplicht in aanraking is geweest.

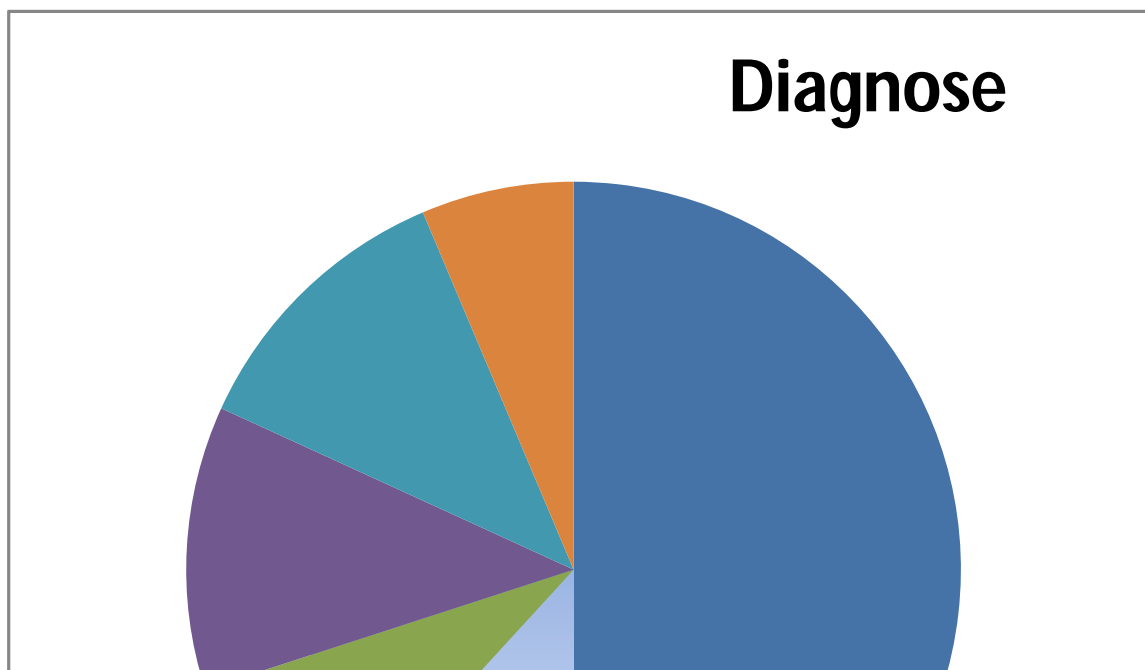

5. Aanpak kan nog zoveel beter

De afgelopen jaren is steeds meer aandacht gekomen voor de leerplicht. De inzet van leerplichtambtenaren is versterkt. Er wordt hard gewerkt aan een professionele en effectieve aanpak. De leerplichtambtenaar kan vanuit zijn rol vooral stimuleren en handhaven. Het is van belang dat hij eerst die eigen rol goed invult alvorens anderen aan te kunnen spreken op hun functioneren. Het onderzoek geeft aan dat er verbeteringen mogelijk zijn.

5.1 Probleemanalyse

De problematiek van de thuiszitters is in de regel ingewikkeld. Anders zou het verzuim ook niet zo lang duren. Verwacht mag dan worden dat in alle gevallen aan het begin van de verzuimperiode een analyse van het probleem wordt gemaakt. Het gaat daarbij niet alleen om een beeld van de specifieke problemen van jongeren, maar juist ook van belemmeringen die een snelle terugkeer naar school in de weg staan. Dit blijkt echter niet zo te zijn. In meer dan de helft van de gevallen ontbreekt die probleemanalyse.

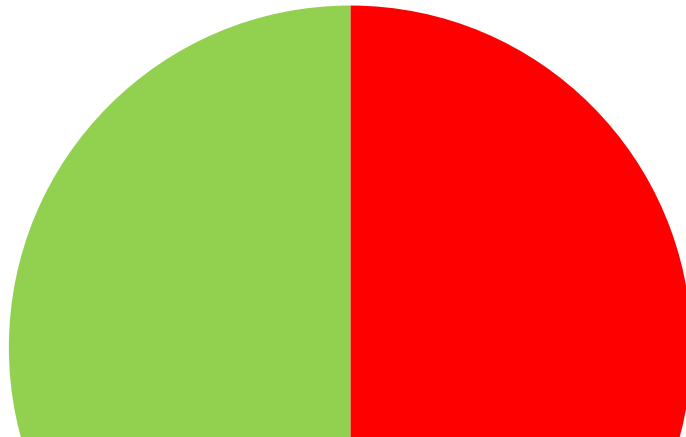
5.2 Bespreking in Zorg- en adviesteam (ZAT)

Het is opmerkelijk dat in de helft van de gevallen geen bespreking heeft plaatsgevonden in een ZAT, het multidisciplinair overleg binnen de school of daarbuiten, bij de gemeente, in de buurt of bij Justitie. De kern van dit overleg is om vanuit verschillende invalshoeken en met diverse instanties snel gezamenlijk oplossingen te vinden. De laatste jaren is binnen het onderwijs veel energie gestoken in de oprichting van zorg- en adviesteams.

Verwacht zou mogen worden dat vanwege de problematiek van een thuiszitter school, leerplicht of een andere instantie toch na enkele weken een poging onderneemt zijn problematiek in een ZAT te bespreken.

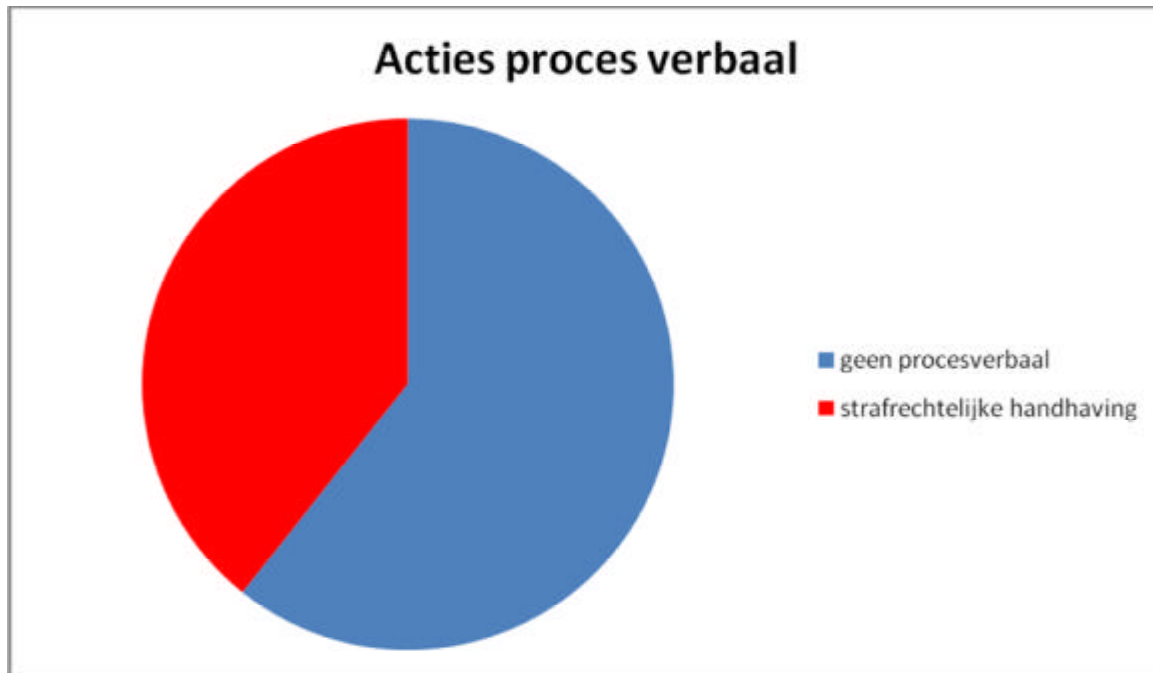
Indien er bespreking in het ZAT plaatsvindt dan worden in beperkte mate de thuiszitter zelf dan wel de ouders betrokken.

Bespreking in Zorg- en advi

5.3 Proces verbaal

De problematiek van de thuiszitters is vaak complex en zorg gerelateerd. Verwijtbaarheid van het verzuim aan jongere en ouders is lang niet altijd aanwezig. Er kan sprake zijn van een zekere onmacht om problemen zelf op te lossen. Desondanks wordt in ongeveer 40 procent van de gevallen gebruik gemaakt van het strafrechtelijk instrumentarium, variërend van een waarschuwing tot strafoplegging.

5.4 Dossiervorming

De leerplichtambtenaar registreert in beginsel alle contacten en acties. Van ieder inkomend en uitgaand telefoontje, e-mail, brief, verzuimmelding, bespreking op een zorg- en adviesteam, justitieel overleg, buurtnetwerkoverleg, en niet te vergeten de persoonlijke gesprekken op kantoor en tijdens huisbezoeken, wordt idealiter een aantekening gemaakt. Deze wordt opgeslagen in het digitale dossier. Daarbij wordt in principe informatie over aard van het contact, de inhoud, datum en dergelijk toegevoegd. Dit alles maakt het mogelijk snel inzicht te krijgen in de voortgang en het dossier over te dragen. Juist bij langdurig verzuim is dit van belang.

In het dossieronderzoek werd nogal eens accurate en volledige informatie gemist. Er kon ook niet eenvoudig een indruk verkregen worden van de chronologie en dynamiek van het dossier. In de meeste geautomatiseerde systemen die gemeenten gebruiken bestaat de mogelijkheid om uitgebreid te registreren, maar die wordt niet ten volle benut. Bovendien worden ook niet alle contacten geregistreerd.

6. Nadrukkelijker aandacht voor regie gewenst:aanbevelingen

De belangrijkste aanbeveling naar aanleiding van het onderzoek is dat de leerplichtambtenaar nadrukkelijker aandacht aan de regie moet besteden. De verschillen in oorzaken van de problematiek en de betrokkenheid van vele partijen vraagt om een aanpak voor ieder geval afzonderlijk.

Dit vereist tenminste:

- Dat dossiers steeds volledig en actueel zijn, waardoor ook bij wisselingen van de behandelend ambtenaar duidelijk is wat de stand van zaken is en welke acties afgesproken zijn.
- Dat er reeds bij de start een probleemanalyse wordt gemaakt, die niet alleen ingaat op factoren betreffende de persoon, maar ook op de factoren die van invloed zijn op het snel tot stand komen van oplossingen.
- Het vaker en sneller inbrengen van casussen in multidisciplinaire overleggen en bewerkstelligen dat concrete afspraken worden gemaakt.

In het bijzonder mag extra aandacht worden besteed aan jongeren die de overstap van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs maken. Een zorgvuldige overdracht is van groot belang, omdat het gevaar van zeer langdurig thuiszitten bij deze categorie het grootst is en tegelijk mogelijk gemakkelijk te voorkomen is.